

ELŻBIETA ZALEWSKA

Uniwersytet Łódzki

JAKOŚĆ KURSÓW E-LEARNING

Streszczenie. W polskim szkolnictwie wyższym następuje wiele zmian, głównie wynikających z wprowadzania do życia akademickiego nowoczesnych technologii. Wymogi zapewnienia jakości kursów internetowych nie są uwarunkowane prawnie. Od zajęć e-learning wymaga się szczególnie wysokiej jakości materiałów oraz innowacyjnych metod. Dlatego myśląc, o jakości nauczania przez internet, należy zwrócić uwagę na stopień realizacji przyjętych kryteriów technicznych, metodycznych oraz organizacyjnych. Istotnym przykładem standardów dotyczących e-nauczania są standardy eCC (*E-Learning Courseware Certification*), sygnowane przez American Society for Training & Development.

E-learning akademicki ma znacznie szersze cele niż jedynie ulepszenie nauczania tradycyjnego. W artykule przedstawione zostaną metody e-nauczania stosowane na uczelniach wyższych i charakterystyka elementów, jakie powinien zawierać dobry kurs. Głównym celem artykułu jest analiza metod oceny jakości kursów e-nauczania oraz prezentacja wyników badania kwestionariuszowego przeprowadzonego na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym, w którym prezentowana jest opinia studentów na temat kursów e-learning.

Słowa kluczowe: e-learning, jakość kształcenia, szkolnictwo wyższe.

1. Wprowadzenie

W polskim szkolnictwie wyższym w ostatnich latach obserwuje się wiele zmian, głównie wynikających z legislacji oraz wprowadzaniem do życia akademickiego nowoczesnych technik informacyjnych i komunikacyjnych. Zapewnienie wysokiej jakości kształcenia jest jednym z podstawowych obowiązków uczelni wyższych. Obowiązki te mają swoje źródło w regulacjach wprowadzonych w wyniku nowelizacji Prawa o szkolnictwie wyższym. Na jego podstawie ustawodawca zobowiązuje, a konkurencja dodatkowo motywuje, uczelnie do ciągłej poprawy jakości kształcenia oraz większej elastyczności procesu nauczania, podniesienia skuteczności komunikacji, ciągłego doskonalenia pracy ze studentami oraz wprowadzanie innowacji na uczelniach wyższych. Koniecznością jest monitorowanie, jak nowe metody i narzędzia nauczania wpływają na jakość kształcenia.

Celem artykułu jest analiza problemu jakości nauczania i wywołanie dyskusji na temat skuteczności metod e-kształcenia.

2. E-learning akademicki

2.1. Definicja i podział kursów e-learning

E-learning akademicki zastępując uczelnię musi spełniać jej wszystkie kryteria jakości kształcenia. Ze względu na różnorodność kursów pojęcie e-learningu jest trudne do jednoznacznego i precyzyjnego zdefiniowania. Jak dotąd, nie ma zgodności co do znaczenia terminu e-learning. W literaturze pod tą nazwą pojawia się zbyt wiele określeń, na przykład takich jak: nauczanie z wykorzystaniem komputera, nauczanie przez internet, nauczanie przy użyciu technologii mobilnych, nauczanie zdalne lub nauczanie na odległość. Najkrótsza i najczęściej spotykana definicja e-learningu to nauka przez internet.

E-kształcenie służy nauczaniu na odległość oraz nauczaniu elastycznemu. W literaturze pojawia się podział e-learningu ze względu na dostępność w czasie. Typ synchroniczny określa platformę z udostępnionym kursem oraz możliwość komunikacji z prowadzącym w czasie rzeczywistym, na przykład poprzez chat. Typ synchroniczny ma wiele zalet m.in. możliwość pracy w grupie, prezentacji dodatkowych materiałów podczas dyskusji, jak również możliwość bezpośredniego monitorowania pracy studentów. Typ asynchroniczny określa kurs, w którym komunikacja między prowadzącym a kursantem odbywa się w czasie asynchronicznym, na przykład poprzez e-mail lub forum. Zaletami takiego rozwiązania są m.in. elastyczność – możliwość dostępu do kursu w dowolnym czasie oraz niskie koszty prowadzonych zajęć. Model synchronicznego nauczania jest bliższy systemowi nauczania tradycyjnego.

Kolejnym spotykanym w literaturze podziałem kursów jest podział dotyczący formy prowadzenia e-nauczania w powiązaniu z tradycyjnym kształceniem. Można przyjąć, że e-kształcenie jest uzupełnieniem tradycyjnych metod kształcenia (ang. *blended learning*) lub jedynym sposobem nauki. Nauczanie mieszane cechuje się dużą skutecznością, ponieważ pozwala na elastyczny sposób budowy zajęć uwzględnieniem tematyki i specyfikacji danego przedmiotu. Zaletą takiego typu prowadzenia zajęć jest możliwość stosowania zdalnych, jak i bezpośrednich form aktywizacji uczniów. Często spotykany podział kursów dotyczy również podziału ze względu na rodzaj relacji między studentem a wykładowcą. Wyróżniono kurs z udziałem wykładowcy oraz typ kursu bez udziału nauczyciela akademickiego. Kursant korzysta z materiałów multimedialnych oraz nauczania niezależnego, które polega na tym, że osoba uczestnicząca w szkoleniu ma dostęp do przygotowanych materiałów oraz rozmawia z innymi uczestnikami kursu, wymieniając się wiedzą i poglądami. Na uczelniach wyższych najczęściej stosowany jest łączony model kształcenia, to znaczy metoda tradycyjnego nauczania wspomagana e-nauczaniem.

2.2. Wybrane elementy dobrego kursu

Wprowadzający elementy e-kształcenia w tradycyjne nauczanie powinno się pamiętać o kilku zasadach prowadzenia dobrych kursów. Przed rozpoczęciem zajęć informacje o kursie należy umieścić na stronie internetowej. Warto opisać wymogi techniczne potrzebne do odbycia zajęć, a także określić czas, jaki dziennie ma obowiązek poświęcić student na naukę w sieci. Każdy kurs powinien zawierać wstępne szkolenie w zakresie nawigacji. W momencie rozpoczęcia kursu dobrą praktyką jest sprecyzowanie wobec uczestników kursu wymogu podania kilkudziesięciu informacji o sobie oraz umieszczenia zdjęcia w profilu. Takie wymogi likwidują anonimowość uczestników kursu. Należy zwracać uwagę na kontakt między uczestnikami, tak aby osoby uczestniczące w zajęciach tworzyły grupę. Prowadzący kurs powinien umieścić sylabus do zajęć. Sylabus musi zawierać, poza formalnymi danymi o kursie, również cele i treści kształcenia, a także terminy i formę zaliczeń końcowych, rodzaje wymaganych do wykonania projektów, literaturę oraz informację, do kogo należy się zgłosić w przypadku problemów technicznych. Materiały kursowe powinny być atrakcyjne dla uczestników. Każdy moduł kursu należy przygotować w tej samej grafice, co ułatwi poruszanie się po platformie. Warto również zwrócić uwagę na możliwość pogłębienia wiedzy przez uczestników, poprzez umieszczenie odnośników do literatury uzupełniającej, które poszerzą wiedzę kursantów z danych tematów. W celu zainteresowania kursantów należy zwrócić uwagę na różnorodny styl uczenia się. Materiały powinny być tak dopasowane, aby każdy odnalazł odpowiednią formę kształcenia, na przykład: wideokonferencje, prezentacje multimedialne, tekst do interpretacji oraz zadania i *case studies* uzupełniające temat. Każdy kurs musi mieć logicznie rozmieszczony materiał, który należy przygotować poprawnie językowo i gramatycznie. Kurs powinien być napisany językiem naukowym, zrozumiałym dla uczestników. W celu zapewnienia wysokiej jakości e-nauczania w kursach powinni brać udział zewnętrzni eksperci, na przykład autorzy książek lub ekspert z danej dziedziny. Zarówno podczas trwania, jak i po zakończeniu kursu, istotna jest ocena i opinia uczestników o formie prowadzonych zajęć.

3. Wymogi prawne zapewniania jakości kształcenia na wyższych uczelniach

3.1. Jakość nauczania tradycyjnego

Deklaracja Bolońska, podpisana 19 czerwca 1999 roku, wyznacza nowy kierunek zmian w szkolnictwie wyższym. Wówczas 29 ministrów europejskich, w tym również Polski, podpisało dokument, który miał na celu utworzenie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Ustalono wprowadzenie punktowego systemu rozliczania osiągnięć studentów – punkty ECTS, podział studiów na dwustopniowe, zwiększenie mobilności studentów i wykładowców, współpracę w zakresie zapewniania jakości kształcenia oraz opracowania wspólnych kryteriów i metod oceny jakości. W roku 2000 utworzono Europejską Sieć Współpracy na rzecz Zapewnienia Jakości w Szkolnictwie Wyższym, która w roku 2004 została przemianowana na Europejskie Stowarzyszenie Zapewniania Jakości. Przekształcenie to skutkowało zobowiązaniem państw członkowskich do uruchomienia w swych krajach systemu zapewniania jakości, który obejmuje: wewnętrzny system zapewniania jakości kształcenia, zewnętrzny system zapewniania jakości, akredytację i certyfikację systemu szkolnictwa wyższego oraz udział ekspertów zagranicznych w procesach oceny jakości kształcenia. Stopień zapewnienia jakości nauczania i wyniki zewnętrznej oceny jakości, dokonanej przez Polską Komisję Akredytacyjną (PKA), uzależniają możliwości pozyskiwania dodatkowych środków finansowych. Ze względu na różnorodność Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, niemożliwe jest wprowadzenie jednolitego systemu zapewniania jakości, stąd każda uczelnia wyższa powinna zapewnić wysoką jakość kształcenia.

3.2. Jakość kursów *e-learning*

Badanie jakości e-kursów i tworzenie ich standardów zapoczątkowano w Stanach Zjednoczonych w XX wieku. Obecnie podejmują ten temat wszystkie kraje, które wdrażają e-edukację. W 2002 roku w Chinach wprowadzono narodowy system badania jakości kształcenia zdalnego „Rozwój systemu akredytacji procesów kształcenia *on-line*”, który dotyczył trzech elementów akredytacji: (1) instytucji oferujących różne formy kształcenia *on-line*, (2) kierunków studiów, (3) specjalności realizowanych zdalnie. Również badania przeprowadzone w Anglii, opublikowane przez *Sunday Times University Guide* w 2003 roku, udowodniły, że kursy *on-line* nie są formą gorszą od tradycyjnego kształcenia.

Badania przeprowadzone przez instytucję będącą odpowiednikiem Polskiej Komisji Akredytacji wskazują *Open University* na piątym miejscu wśród brytyjskich uczelni wyższych. Również analiza kursów e-learning przeprowadzona na zlecenie amerykańskiego Departamentu Edukacji potwierdziły dużą skuteczność e-kształcenia. Dodatkowo porównano jego cechy z nauczaniem tradycyjnym i dowiedziono, że w niektórych aspektach wyprzedziło ono kształcenie tradycyjne.

W Polsce wymogi zapewnienia jakości kursów internetowych nie są sformułowane prawnie. Od zajęć e-learning wymaga się szczególnie wysokiej jakości materiałów oraz innowacyjnych metod nauki. Dlatego, myśląc o jakości nauczania przez internet, należy zwrócić uwagę na stopień realizacji przyjętych kryteriów technicznych, metodycznych oraz organizacyjnych. Istotnym przykładem standardów dotyczących e-nauczania są standardy eCC (*E-Learning Courseware Certification*), sygnowane przez American Society for Training & Development. Kryteria eCC dotyczą oceny praktycznej, merytorycznej oraz technicznej kursów na całym świecie. W procesie weryfikacji kurs oceniany jest pod kątem standardu interfejsu, standardu kompatybilności, standardu jakości składu, standardu projektowania edukacyjnego. W powyżej przedstawionych standardach między innymi oceniany jest stopień przejrzystości nawigacji kursu, dostosowanie platformy do zajęć, poprawność zredagowania i prezentacji tekstu. Oceniana jest również licencja wykorzystywanych programów oraz to, czy prowadzący kurs podał wystarczające informacje o wymaganiach sprzętowych. Ocenie metodycznej poddawana jest ewaluacja celów nauczania oraz to, czy cele przedstawione w kursie uwzględniają praktyczne zastosowanie wiedzy w danej dziedzinie. Dodatkowej ocenie podlega stosowanie technik podtrzymywania uwagi i motywacja uczestnika kursu, a także, czy kurs ma przejrzysty system oceny postępów studenta.

W lipcu 2006 roku powstało Stowarzyszenie E-learningu Akademickiego (SEA), które realizuje projekty na rzecz promocji i rozwoju e-edukacji w polskim szkolnictwie wyższym. Najlepsi eksperci, interesujący się naukowo i w praktyce e-nauczaniem, zajmują się podnoszeniem jakości kształcenia na odległość, budową standardów i procedur akredytacyjnych, a także rozpowszechnianiem dobrych praktyk e-learningowych.

SEA przygotowało kryteria obejmujące cztery obszary oceny kursu internetowego. Pierwsze kryterium ocenia **organizację kursu**. Głównie skupiona jest uwaga na kryteriach oceniających, czy stworzono warunki do prawidłowego i efektywnego przeprowadzenia zajęć e-learning. Ocenie poddawana jest infrastruktura informatyczna, proces rekrutacji uczestników oraz sposób przekazywania informacji o zasadach prowadzenia zajęć. Dodatkowo sprawdza się, czy materiały dydaktyczne oraz narzędzia komunikacji są prawidłowo udostępnione,

również ocenia się przygotowanie prowadzącego. Kolejny zestaw kryteriów ocenia kurs w zakresie **opracowania kursu**. Z jednej strony ocenie podlega metodyczna koncepcja zajęć oraz organizacja materiału, z drugiej zaś strony oceniana jest jakość w kontekście zastosowanych technologii. Ocenie poddawana jest spójność kursu z założonymi celami kształcenia, poprawność i przejrzystość jego struktury a także sposób organizacji treści, obejmując aspekt metodyczny i techniczny. Obszar oceny zajęć w zakresie jego opracowania uwzględnia kwestie doboru metod sprawdzania wiedzy i umiejętności studentów oraz spójność systemu oceniania. Ważnym elementem oceny jest zasadność zastosowanych rozwiązań technicznych, funkcjonalność oraz niezawodność elementów kursu. Trzecia część oceny przedstawia kryteria w zakresie **prowadzenia kursu**. Ocenie podlega prawidłowość realizacji w określonym kontekście organizacyjnym. Sprawdzane jest przygotowanie prowadzącego oraz zgodność podejmowanych przez niego działań z metodyką kursu. Uwzględnia się komunikację a także interakcje pomiędzy uczestnikami kursu a prowadzącym, m. in. przekaz informacji zwrotnej. Ostatni czwarty etap dotyczy oceny kursu w zakresie **ewaluacji zajęć**. Kryteria te służą sprawdzeniu, czy właściwie zaplanowano i poprawnie przeprowadzono proces oceny. Celem ewaluacji jest uzyskanie informacji potrzebnej do kontynuacji kursu w następnych latach pracy dydaktycznej oraz wychwycenie wadliwych elementów kursu, dzięki czemu w następnej edycji można wprowadzić poprawki do prowadzonych zajęć. Kryteria te dzieli się ze względu na perspektywę uczestnika, prowadzącego i organizatora kursu.

W kryteriach Stowarzyszenia E-learningu Akademickiego ocenie podlega pojedynczy kurs internetowy. Nie mają one, zatem zastosowania do procesów edukacji mieszanej (*blended learning*). Pomimo, to stanowią cenną wskazówkę, ułatwiającą odpowiednie przygotowanie i przeprowadzenie zajęć z wykorzystaniem technik e-edukacji. Powyżej opisane kryteria nie mogą stanowić podstawy oceny programów i realizacji e-learningowych szkoleń czy studiów, na które składa się więcej niż jeden kurs. Jednak można oceniać indywidualnie każdy element kursów składowych. Taka jednolita ocena wszystkich zajęć zapewni wysoką jakość proponowanych studiów czy szkoleń.

4. Badanie empiryczne

W celu określenia preferowanej formy nauki przez studentów Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego przeprowadzono badanie kwestionariuszowe. W badaniu uczestniczyli studenci pierwszego roku studiów stacjonarnych. Respondenci stanowili grupę 53 osób i odpowiadali na trzy pytania zamieszczone w tablicy 1.

Tablica 1. Pytania i odpowiedzi zamieszczone w kwestionariuszu

Pytania	Odpowiedzi	Wyniki badania
		(w %)
Jakie metody nauczania uważasz za najefektywniejsze?	Tradycyjne nauczanie	12
	Połączenie elementów nauczania tradycyjnego i e-nauczania	74
	E-learning	10
	Nie mam zdania	4
Zakreśl trzy zalety nauczania przez internet.	Szybka wymiana informacji	46
	Ogólnodostępność	32
	Nawiązanie nowych znajomości	29
	Rozrywka (gry edukacyjne)	39
	Zdobycie nowej wiedzy	13
Czy uczestniczyłeś w zajęciach prowadzonych metodą e-learning?		(w %)
	Tak ^{a)}	40 (21 osób)
	Nie	60 (32 osoby)

^{a)} Jeśli w pytaniu 3 odpowiedział Pan/Pani pozytywnie, proszę podać, w jakim rodzaju kursu brał/ła Pan/Pani udział.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie badania kwestionariuszowego.

Na podstawie danych z tablicy 1 wnioskuje się, iż respondenci chętnie korzystają z nauczania przez internet. Największe zainteresowanie wśród badanej grupy osób stanowi kształcenie tradycyjne wspomagane e-nauczaniem. Warto zwrócić uwagę, że w zależności od prowadzonego przedmiotu może występować inne zainteresowanie metodą nauki e-learning. W przedmiotach ilościowych respondenci bardziej obawiają się kursów internetowych. Na podstawie pytania drugiego wnioskuje się, iż zaletą nauki przez internet jest szybka wymiana informacji oraz rozrywka i nawiązanie nowych znajomości. Warto zwrócić uwagę, że w badanej grupie osób mniej istotną zaletą jest zdobycie nowej wiedzy. Pomimo uznania nauki e-learning, jako dobrej formy kształcenia, tylko 21 osób uczestniczyło w zajęciach prowadzonych metodą e-learning lub wspomaganych kursem on-line. Około 90% uczestników biorących udział w kursach e-learning uczestniczyło w zajęciach mieszanych, w szczególności kursach języków obcych lub kursach maturalnych, prowadzonych tradycyjnie i wspomaganych metodami e-learning. Zaś pozostałe 2 osoby uczestniczyły w zajęciach prowadzonych tylko metodą e-learning.

5. Podsumowanie

E-learning akademicki ma znacznie szersze cele niż jedynie ulepszenie nauczania tradycyjnego. Proces poprawy i ciągłego doskonalenia jakości w szkolnictwie wyższym jest bardzo ważny i wręcz nieunikniony. Coraz większa konkurencja na światowym rynku uniwersyteckim zmusza władze uczelni do zmian. Zarówno zapewnienie wysokiej jakości, jak i doskonalenie kursów e-learning wymaga od nauczycieli akademickich poświęcenia większej ilości czasu na odpowiednie zarządzanie procesem edukacyjnym, doskonalenie umiejętności dydaktycznych oraz stosowania innowacyjnych metod kształcenia. Taki wysiłek oraz wyniki pracy powinny być uwzględnione w ocenie nauczycieli akademickich i stanowić ważne kryterium rozwoju kariery zawodowej. Pomimo, iż polski rynek e-edukacji jest młody, nie odbiega w oferowanych technologiach od usług firm działających w Stanach Zjednoczonych i Unii Europejskiej. Wysoka porównywalność kursów jest w szczególności wynikiem współpracy krajowych instytucji z międzynarodowymi firmami. Wdrażane w szkołach wyższych systemy są pomocne w uzupełnianiu wykładów stacjonarnych oraz są podstawą do prowadzenia pełnych studiów przez internet.

Literatura

- Gregorczyk S. (2010), *E-learning a przewaga konkurencyjna szkoły wyższej*, E-mentor nr 5[37], s. 20–22.
- Penkowska G. (2010), *Meandry e-learningu*, Difin SA, Warszawa.
- Stecyk A. (2013), *Wartość systemów E-learningowych w podmiotach edukacyjnych*, Difin SA, Warszawa.
- Wodecki A. (2006), *Why E-learning At University?*, „Dialogue and universalism”, No 3-4/2006, s. 81-87.
- Wodecki A. (2010), *E-learning wobec trendów demograficznych w Polsce i na świecie* [w:] Dąbrowski M., Zając M. (red.), *E-learning w szkolnictwie wyższym – potencjał i wykorzystanie*, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa, s. 20–31.
- <http://www.sea.edu.pl/kryteria/> - dostęp 2014.06.05.

*Elżbieta Zalewska***QUALITY OF E-LEARNING COURSES**

Summary. Polish academic education faces significant changes, mostly resulting from introducing technologically advanced ways of teaching. Law does not condition requirements, regarding quality of e-learning methods. Above mentioned courses are required to maintain high quality of study as well as innovative way of teaching. Hence, regarding high quality of e-learning courses, it is necessary to focus on the level of implementation of accepted technical, methodical and organizational criteria. Relevant example of requirements concerning e-learning modules are E-learning Courseware Certifications (ECC), recommended and signed by American Society of Training and Development.

Academic e-learning program has greater goals than just improvement of traditional ways of teaching. This paper presents e-learning methods used by Academic Institutions and the characteristics that great e-learning course should have. Main objective of this paper is to analyze the methods of marking/grading the quality of e-learning courses as well as to present the results of questionnaire survey given at the Faculty of Economics and Sociology of University of Lodz that shows the students' opinion about e-learning way of teaching.

Keywords: e-learning, quality of education, higher education.